

УДК 376-056.45:78:004

Солдатенко О.І.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ШКІЛ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті обґрунтовано складові структурно-функціональної педагогічної моделі підготовки майбутніх вчителів музики до формування музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання, що включає в собі мотиваційний, змістовний, операційний та інтеграційний компоненти. При тому, визначено мету, зміст, організаційні форми, методи, прийоми та засоби, що забезпечують функціонування запропонованої моделі. Показано змістове наповнення кожного з компонентів розробленої структурно-функціональної моделі, що ґрунтується на аксіологічному підході та взаємозалежності теоретичної й практичної підготовки студентів.

Ключові слова: структурно-функціональна педагогічна модель, професійна підготовка, майбутні вчителі музики, розвиток музичних здібностей учнів.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Головною метою запровадження новацій у вищій освіті України є підготовка конкурентоспроможного людського капіталу для самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства у кваліфікованих фахівцях, здатних розкрити і реалізувати свій творчий і духовний потенціали у різних видах діяльності. Національна доктрина розвитку освіти та Державний стандарт вищої освіти акцентують увагу на вдосконаленні професійної підготовки педагогічних працівників, як важливій умові модернізації освіти [4, с. 5]. Зазначені підходи обумовлюють важливість вирішення теоретичної та практичної проблеми формування готовності майбутніх вчителів музики до розвитку музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання, що є стрижнем у їхній професійній підготовці і є запорукою сприяння розкриттю творчого потенціалу особистості дитини та задоволення потреб суспільства у вихованні естетично розвинутого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення літературних джерел, що стосуються питань професійної підготовки майбутніх вчителів музики показало, що дослідженню форм, методів та засобів, що впливають на розвиток творчих здібностей учнівської молоді було приділено достатню увагу, зокрема: В. Бездухов, О. Кісаханова та інші розглядали концептуальні основи та теоретико-методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх вчителів музики; В. Луговий, В. Андрущенко та інші зупинялися на інтерактивних освітніх технологіях; Г. Гавришак, Л. Арчажникова, Т. Ткаченко та інші присвятили свої праці формуванню компетентностей майбутніх вчителів музики; Б. Теплов, Л. Малахова, А. Тарас, Д. Кінарська, В. Дружинін, С. Рубінштейн, О. Радинова, Г. Праслова та інші вивчали психологію музики і особливості прояву музичних здібностей. Разом з тим, проблема формування готовності майбутніх вчителів музики до розвитку музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання залишилася не достатньо вирішеною.

Мета статті. Обґрунтувати складові структурно-функціональної педагогічної моделі підготовки майбутніх вчителів музики до формування музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентності вчителя, що формуються в процесі навчання у виші, визначають його готовність до майбутньої професійної діяльності. Формування компетентності потребує набуття студентом знань та вмінь для забезпечення цілеспрямованої, чітко організованої роботи з діагностики музичних здібностей учнів та створення умов для їх розвитку під час знайомства з новим музичним твором, сприяння появі стійкого інтересу до навчання та естетичного освоєння дійсності. Таким чином, майбутній вчитель має засвоїти алгоритм перевірки рівня сформованості в учня умінь сприймати, інтерпретувати та оцінювати музичний твір з використанням проблемних ситуацій та інтерактивних форм роботи, розробки чіткої системи поетапної роботи й постановки творчих завдань тощо.

Викладацька діяльність може успішно здійснюватися лише за умови готовності до її виконання. Готовність майбутніх вчителів музики до розвитку музичних здібностей учнів ми розуміємо як наявність у них компетенції щодо діагностики музичних здібностей учнів, здатності до передачі теоретичних знань та формування практичних вмінь учнів через застосування різних форм побудови занять та використання

педагогічних технологій, сприяння творчій самостійності й виконавській досконалості учнів гри на музичних інструментах, розвитку у них музичності.

Саме музичність може стати показником розвитку музичних здібностей учнів. Так, В. Анісімов до загальної структури музичності відносить шість приватних здібностей: музичний слух, музично-ритмічну здібність, емоційну чуйність на музику, музичну пам'ять, музичне мислення, музичну уяву [1].

Ще одним із критеріїв музикальності, Д. Кирнарська, називає здібність створювати звукові структури, що означає здатність до тонкого переживання музики та вираження себе за допомогою музики [6].

Все це демонструє те, що проявами музикальності можуть стати такі показники, як: ранній прояв музичного слуху; наявність стійкої потреби і вибірковості в музичних враженнях; музична активність (прагнення слухати, співати, складати музику); природна виразність виконання; здатність вільно виражати себе в музиці; слуховий контроль звуку; емоційна реакція на музичний твір; ладове почуття; почуття ритму; музична пам'ять та ін.

О. Коваль наполягає на тому, що ефективність процесу формування музичних здібностей забезпечується за таких умов: а) інформованості вчителя про стан розвитку музичних здібностей учня; б) цілісного формування музично-слухових, музично-естетичних здібностей та здібностей до музичної діяльності; в) залучення учнів до такої музичної діяльності на уроці, яка вимагає вияву означених здібностей у комплексі; г) індивідуально-типологічного підходу до формування музичних здібностей дітей [8].

Розвитку музичних здібностей учнів мають сприяти не лише вище названі умови, а й гуманне ставлення до них, задоволення їх культурних, творчих потреб, підтримка особистості та створення середовища необхідного для самореалізації, що забезпечує аксеологічний підхід при формуванні готовності майбутніх учителів до професійної діяльності. Сутність такого підходу полягає у: збереженні різноманітності культурних і етнічних особливостей, традицій і творчості; вивченні та використанні учнів минулого і можливості відкриття в теперішньому і майбутньому; підборі предметно-змістовної інформації та виборі технологій навчання, що забезпечує розвиток музичних здібностей учнів; подоланні суперечностей між обсягом інформації та можливістю її засвоєння учнями; підвищенні якості та ефективності підготовки учнів за рахунок створення простору творчої свободи.

Для діагностики музично-слухових, музично-естетичних здібностей та здібностей до музичної діяльності пропонується використовувати спеціальні завдання і способи їх виконання, що дає можливість виявляти рівні розвитку структурних компонентів здібностей та забезпечує вчителя повнотою інформації про стан музичного розвитку дітей [8].

У розвитку музичних здібностей учнів майбутні вчителі мають враховувати необхідні для успішного навчання мотиви. При цьому мотивація до навчання розглядається як одна з основних складових навчально-виховного процесу [5 та ін.].

Підготовка майбутнього вчителя музики та формування у нього компетенції щодо розвитку музичних здібностей учнів, може бути представлена у виді певної структурно-функціональної моделі [2; 3; 8; 7 та ін.]. Така модель, як правило, вміщує в собі: цілі навчання, принципи, засоби, методи, педагогічні технології, компоненти та ін.

Цілі навчання можуть полягати у засвоєнні методичних прийомів, педагогічних технологій та форм роботи з учнями, що дозволяють здійснювати діагностику та розвивати загальні та спеціальні (музичні) здібності.

Принципами в підготовці майбутніх учителів до розвитку музичних здібностей учнів, на нашу думку, можуть стати такі положення:

- врахування складних взаємозв'язків між окремими психічними функціями і властивостями студентів, що може ставати основою для вироблення у них індивідуального художнього стилю;

- тісно пов'язувати розвиток структури музичних здібностей з конкретною музичною спеціальністю (інструменталісти, співаки, композитори тощо);

- зважувати на специфіку оволодіння студентом грою на музичному інструменті і здійснювати його підготовку до конкретного виду подальшої професійної діяльності (здатність розрізняти тонкі градації висоти звуку – основоположна в структурі музичних здібностей у скрипалів, диригентів чи флейтистів у порівнянні, наприклад, з піаністами, яких відрізняє більш витончений фактурний і гармонійний слух);

- розвивати у студентів елементарні (почуття музичної висоти, відчуття ладу, відчуття ритму та ін., як основи повноцінного сприйняття музики, співу і музикування на інструменті) і складні музичні здібності (відчуття форми, відчуття стилю, музична здатність до навчання та ін.);

- оволодіння студентами знаннями щодо процесу розвитку в учнів елементарних музичних здібностей, їх виявлення та стабілізації, а також особливостей взаємопроникнення елементарних і складних музичних здібностей.

Засобами формування готовності студентів є:

- блоки методик для діагностики музичних здібностей учнів, музично-дидактичний матеріал;

- музична діяльність (аранжування, диригування, гра на музичному інструменті, спів та ін.).

До методів, що сприяють формуванню готовності можна віднести такі, як:

- ігрові та навчальні методи;
- методи активізації музичної діяльності;
- методи створення пошукових ситуацій тощо.

Серед педагогічних технологій, які мають засвоїти майбутні вчителі, можна виділити такі, як:

- технологія проведення інтерактивного уроку з музики;
- інтегративні технології музичного виховання;
- ігрові технології музичного виховання;
- сугестивно-терапевтичні технології музичного виховання;
- проблемно-евристичні технології;
- використання методу проектів на уроках музики;
- технології оцінювання результатів мистецької освіти;
- технології діагностики та розвитку музичних здібностей учнів тощо.

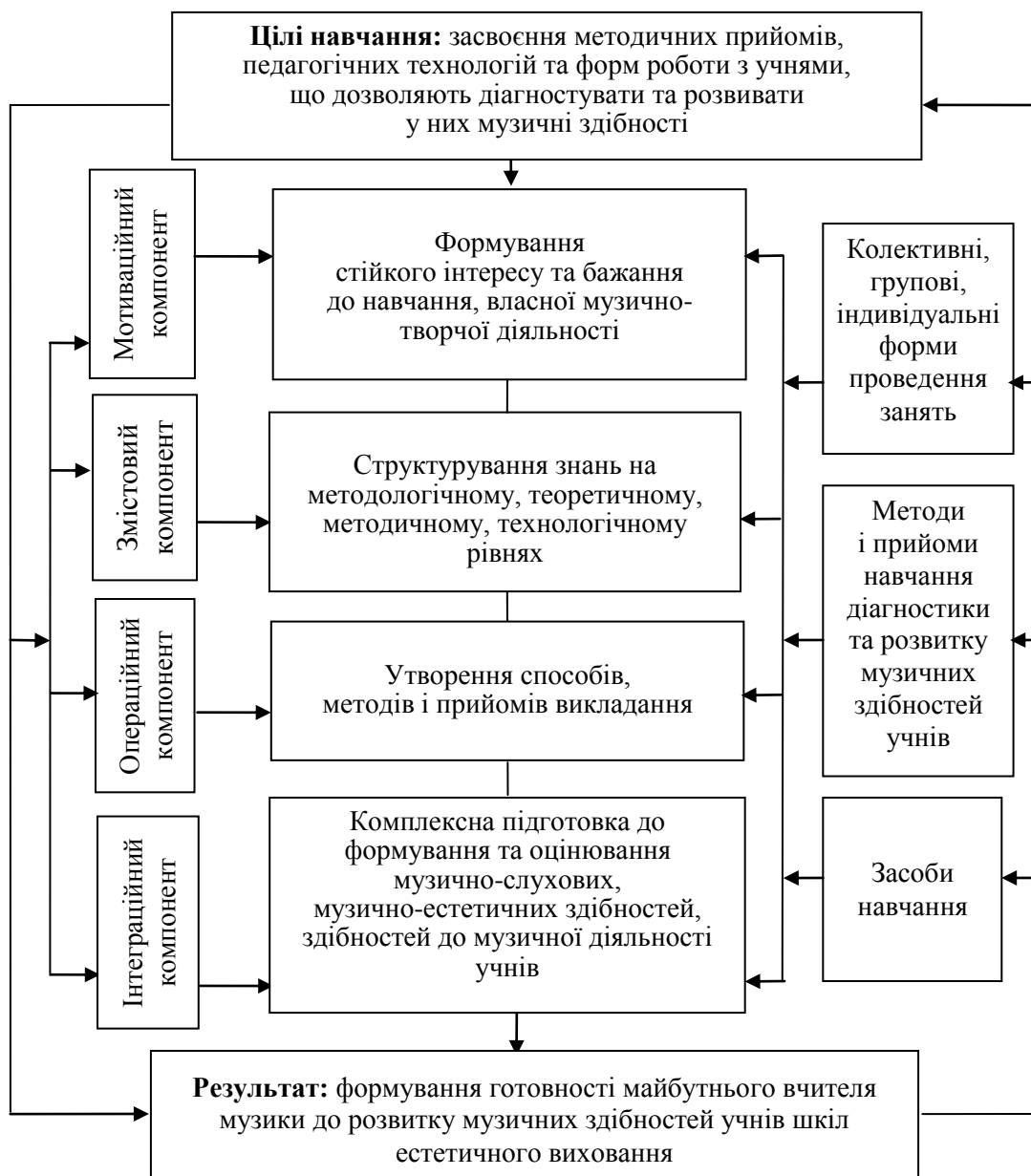

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування готовності майбутнього вчителя музики до розвитку музичних здібностей учнів

Мотиваційний компонент включає стійкий інтерес та бажання до навчання, власну музично-творчу діяльність, постановку мети, що передбачає формування знань та вмінь до розвитку музичних здібностей особистості.

Змістовний компонент структурує професійні знання по різних рівнях: методологічному (знання закономірностей розвитку загально-філософського плану, зумовленості цілей виховання); теоретичному (законо, принципи, правила педагогіки та психології, музичної педагогіки, основних форм діяльності); методичному (рівень конструювання музично-педагогічного процесу); технологічному (рівень вирішення практичних навчально-виховних завдань в конкретних умовах).

Операційний компонент відображає особливості організації процесу формування професійної майстерності майбутніх викладачів. Поряд із засвоєнням студентами знань, умінь і навичок, вивчення наукових ідей і закономірностей музичної педагогічної освіти сприяє утворенню способів, методів і прийомів викладання.

Інтеграційний компонент ґрунтується на комплексній підготовці до формування та оцінювання музично-слухових, музично-естетичних здібностей, здібностей до музичної діяльності учнів на основі різноманітних колективних, групових, індивідуальних форм навчання (лекції, семінарські та практичні заняття), проведення яких включає постановку мети та завдань.

Формування готовності майбутніх вчителів музики до розвитку музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання, в межах структурно-функціональної моделі, має проводитися під кутом засвоєння та трансформації отриманих студентами знань і умінь як під час аудиторних занять, так і самостійної роботи.

Пропонована структурно-функціональна модель підготовки майбутніх вчителів музики, спрямована на те, щоб сформувати в студентів такі компетентності, як:

- здатність правильно використовувати методи діагностики здібностей учнів;
- здатність орієнтуватися в загальних та творчих здібностях учнів;
- уміння встановлювати зв'язки між складовими музичності та визначати сферу інтересів учнів, їх мотивацію до занять певним видом музичної діяльності;
- здатність оцінити досягнення учнів, визначати й розвивати їх музичні здібності та якості;
- вміння здійснювати предметну діяльність, враховуючи основні особистісні якості учня (пам'ять; мелодійний, тембровий, динамічний і гармонійний музичний слух; почуття ритму, ладу; музична уява та музичні почуття; виконавські дані; здатність до музично-ігрової, пісенної імпровізації та ін.);
- вміння використовувати різні форми навчальної роботи учнів (групові, фронтальні, індивідуальні);
- здатність викликати в учнів інтерес до музики і музичної діяльності;
- вміння формувати в учнів основи музичного смаку;
- вміння враховувати міждисциплінарні зв'язки та задовольняти інформаційні потреби учнів з використанням електронних та літературних джерел (бібліотек, комп'ютерних даних).

Діагностика музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання має враховувати вікові особливості учнів і будуватися на основі визначення таких показників, як:

- рухові реакції дітей у процесі сприймання музики (відтворення музики, переживання, вокалізація, пластичне інтонування музики, ритмічні рухи під музику тощо);
- здатність до наслідування звуків, рухів;
- здатність зіставляти музичні твори за принципом подібності та відмінності жанрів;
- здатність до імпровізації, до співпереживання та емоційної чуйності;
- здатність до запам'ятовування, до усвідомлення музично-художнього образу, художніх асоціацій, музичного мислення;
- здатність до активного сприйняття музики та ін.

Висновки. Запровадження структурно-функціональної моделі формування готовності майбутнього вчителя музики до розвитку музичних здібностей учнів шкіл естетичного виховання, що ґрунтується на наданні знань студентам про діагностику та розвиток музичних здібностей учнів різного віку, спирається на використання інтерактивних методів навчання, запровадженні творчих вправ з аранжування, імпровізації, вдосконаленні інструментально-виконавської техніки студентів, набутті ними вмінь щодо оцінювання досягнень учнів тощо і є підґрунтям для формування необхідних професійних якостей у студентів та перенесення отриманих навичок в подальшу викладацьку діяльність.

Використані джерела

1. Анисимов В.П. Диагностика музыкальных способностей детей : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / В.П. Анисимов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 128 с.
2. Блауберг И.В. Становление и сущность системного подхода / И.В. Блауберг, Э.Г. Юдин. – М., 1973. – 269 с.

3. Вторина Е.А. Проблема профессиональной компетентности учителя / Е.А. Вторина // Лучшие страницы педагогической прессы. – 2003. – №2. – С. 28-31.
4. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / За заг. ред. В.І. Бондаря. – К., 2006. – 57 с.
5. Дудинский К.А. Проблематика мотивации учащихся ДМШ по классу гитары / К.А. Дудинский // Классическая гитара: современное исполнительство и преподавание : тез. II Междун. науч.-практ. конф. (Тамбов, 12-13 апр. 2007 г.) / Тамб. гос. муз.-пед. ин-т им. С.В. Рахманинова. – Тамбов, 2007. – С. 88-90.
6. Кирнарская Д. К. Психология специальных способностей. Музыкальные способности / Д. К. Кирнарская. – М. : Таланты – XXI век. 2004. – 496 с.
7. Кисаханова Е.Л. Музыкально-исполнительская компетентность в структуре профессиональной культуры учителя музыки. – [Электронный ресурс] / Е.Л. Кисаханова. – Режим доступа : <http://pedsovet.su/publ/71-1-0-4035>.
8. Коваль О.В. Формування музичних здібностей молодших школярів на уроках музики : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Олена Віталіївна Коваль. – К., 2002. – 251с.

Soldatenko A.

**STRUCTURAL AND FUNCTIONAL MODEL
OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF MUSIC
TO DEVELOP THE STUDENTS' MUSICAL SKILLS
IN THE AESTHETIC EDUCATION SCHOOLS**

The author proves the components of the structural and functional model of training future teachers of music to develop musical skills of the students in aesthetic education schools that involves motivational, informative, operational, and integration components. The purpose, content, organizational forms, methods, techniques and tools that provide functioning of the suggested model are determined as well. The meaning of each component of the worked out structural and functional model that is based on axiological approach and interdependence of theoretical and practical training of students is shown. It is proved that readiness of the future teachers for development of the students' musical skills is provided at the expense of creation the appropriate pedagogical conditions that require students' awareness of educational technologies, holistic approach to mastering the basics of diagnosis and implementation of various forms of musical activity, mastering competence for integrated assessment of children's musical abilities levels.

Key words: *structural and functional model of teaching, professional training, future teachers of music, the development of students' musical skills.*

Стаття надійшла до редакції 21.01.2015